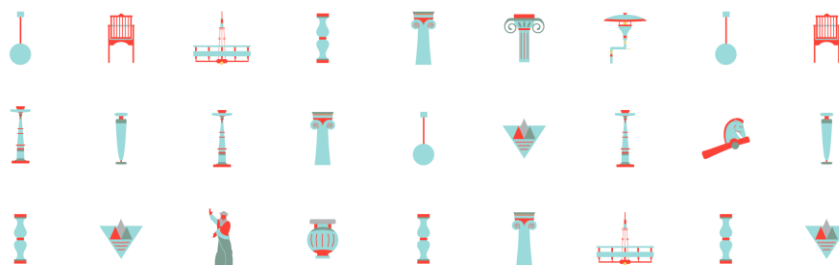

USTAVNA IN DRŽAVNA UREDITEV REPUBLIKE SLOVENIJE

Katarina Kač NUK

USTAVA

- Pravni akt z največjo veljavo v pravnem redu države
- Določa pravice in svoboščine posameznika
- Ureja temelje državne ureditve
- Značilnost ustavnih norm: abstraktnost, izhodiščnost, splošnost

KRONOLOŠKI PREGLED

- 23. december 1990 – plebiscit (93% udeležba, 88,2% za samostojnost in neodvisnost Slovenije -> 26. december - Dan samostojnosti in enotnosti)
- 25. junij 1991 – TEMELJNA USTAVNA LISTINA O SAMOSTOJNOSTI IN NEODVISNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE. V njej je Republika Slovenija razglašena kot samostojna in neodvisna država. Opredeljuje državne meje. (25. JUNIJ – Dan državnosti)
- 26. junij 1991 – razglasitev samostojnosti
- 27. junij 1991 – napad na Slovenijo (desetdnevna vojna)
- 23. december 1991 – sprejeta in razglašena USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE
- V 28 letih je bila spremenjena desetkrat (leta 1997, 2000, 2003, 2004 (trikrat), 2006, 2013 (dvakrat) in 2016). Spremembe so dopolnile in spremenile trinaajst členov ustave, dva člena pa dodale na novo.

ZGRADBA USTAVE RS

- **Preambula**
 - navaja razloge za sprejem ustave
 - splošna in načelna
 - pravno ne obvezuje
 - **Normativni del**
 - pravno zavezujoč
 - razdeljen v 3 sklope
- Trije sklopi ustave RS:**
1. KATALOG ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN
 2. DRŽAVNA UREDITEV
 3. USTAVNE DOLOČBE O OBLIKI DRŽAVE (oblika vladavine, državne oblasti, političnega sistema itd. – v splošnih določbah)

SPLOŠNE DOLOČBE USTAVE RS

1. člen: Slovenija je **demokratska republika**.

demokratska država: opredelitev oblike političnega sistema

republika: opredelitev oblike vladavine

2. člen: Slovenija je **pravna** in **socialna** država.

pravna država: vezanost delovanja vseh državnih organov na pravne predpise

socialna država: zagotavlja določeno stopnjo materialne in socialne varnosti

- **pravica do samoodločbe** in **načelo ljudske suverenosti**: vsa oblast v državi izhaja iz ljudstva in pripada ljudstvu; nosilci oblasti delujejo kot predstavniki ljudstva.
- oblika državne ureditve: Slovenija je ozemeljsko **enotna in nedeljiva** država z lokalno samoupravo.

NAČELO DELITVE OBLASTI

- ZAKONODAJNA OBLAST (Državni zbor)
- IZVRŠILNA OBLAST (Vlada, Predsednik republike)
- SODNA OBLAST

Vsaka izmed teh treh vej oblasti se izvršuje bolj ali manj neodvisno od drugih dveh. Onemogoča osredotočanje in s tem zlorabo oblasti v enem samem organu. S tem je v sistem vgrajen mehanizem zavor in ravnovesij (checks and balances = medsebojni nadzor in omejevanje treh vej oblasti), kar predstavlja eno izmed prvin demokratičnega sistema).

SPLOŠNE DOLOČBE USTAVE RS

- Skladnost zakonov in drugih predpisov s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami.
- Ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe se uporabljajo neposredno.
- Država in verske skupnosti so ločene, verske skupnosti pa so med sabo enakopravne.
- Zagotovljena je lokalna samouprava.
- Določeni so državni simboli, glavno mesto, uradni jezik(i).

ČLOVEKOVE PRAVICE IN TEMELJNE SVOBOŠČINE

Človekove pravice so s pravnimi pravili urejena upravičenja posameznika v razmerju do državne oblasti. Poglavitna značilnost ni le upravičenje, temveč tudi iztožljivost, pravno varstvo. Uresničujejo se neposredno na podlagi ustave.

Razvrstitev:

1. Temeljne in izhodiščne pravice in svoboščine
2. Osebnostne pravice in svoboščine
3. Politične pravice in svoboščine
4. Ekonomske, socialne in kulturne pravice in svoboščine
5. Pravice narodnih skupnosti

TEMELJNE IN IZHODIŠČNE PRAVICE IN SVOBOŠČINE

Celovito varujejo **človekovo osebnost**.

Hkrati so temeljne in izhodiščne, ker **predpostavljajo** oziroma **pogojujejo** uresničevanje drugih pravic in svoboščin.

- načelo enakosti (enakost pred zakonom)
- dostojanstvo osebnosti
- pravica do pravnega sredstva, sodnega varstva in povračila škode

Začasna razveljavitev in omejitev pravic (16. člen) – izjemoma, začasno, v vojnem ali izrednem stanju.

OSEBNOSTNE PRAVICE IN SVOBOŠČINE

Varujejo človekovo telesno in duševno celovitost, njegovo osebnost, dostojanstvo in zasebnost.

Praviloma so **individualne**, pripadajo človeku kot posamezniku.

- **nedotakljivost človekovega življenja** (v Sloveniji ni smrtne kazni)
- prepoved mučenja
- osebna svoboda – varstvo pred arbitrarnim odvzemom prostosti (samo v primerih, ki jih določa zakon, po postopku, ki ga določa zakon)
- svoboda gibanja (ne more biti neomejena, mora pa biti pravica omejena z zakonom, na podlagi vnaprej določenih razlogov)
- pravice v kazenskem postopku
- nedotakljivost človekove zasebnosti
- svoboda izražanja in opredeljevanja

POLITIČNE PRAVICE IN SVOBOŠČINE

Zagotavljajo državljanom sodelovanje in uveljavljanje v političnem življenju.

- pravica do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev (referendum, ljudska iniciativa, pravica do peticije...)
- pravica do zbiranja
- pravica do združevanja
- VOLILNA PRAVICA – osrednja politična pravica in hkrati temeljna pravica predstavniške demokracije
 - aktivna in pasivna volilna pravica
 - splošna in enaka volilna pravica

EKONOMSKE, SOCIALNE IN KULTURNE PRAVICE

Zagotavljajo posameznikom ekonomsko in socialno varnost.

Uresničujejo se na področju družbeno ekonomskih odnosov.

Naj bi izražale realne razmere in možnosti naše družbe, ni jim pa moč zagotoviti pravnega varstva.

- svoboda dela (pravica do proste izbire zaposlitve, dostopnost vsakega delovnega mesta pod enakimi pogoji, prepoved prisilnega dela)
- pravica do socialne varnosti, zdravstvenega varstva
- družinske pravice (zakonska zveza in družina, pravice in dolžnosti staršev, pravice otrok)
- pravice v zvezi z izobraževanjem, znanostjo in umetnostjo

PRAVICE NARODNIH SKUPNOSTI

Varstvo etičnih, verskih, jezikovnih in drugih manjšin je pomemben pokazatelj demokratičnosti družbe.

- prepoved diskriminacije
- zagotovitev posebnih pravic (pozitivna diskriminacija)

Posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske skupnosti ne glede na število pripadnikov skupnosti (uporaba svojih narodnih simbolov, vzgoja in izobraževanje v svojem jeziku...).

Poseben položaj in pravice romske skupnosti, vendar ne v enakem obsegu.

VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC IN SVOBOŠČIN

SODNO VARSTVO PRAVIC IN SVOBOŠČIN

- najučinkovitejše varstvo
- ustava zagotavlja sodno varstvo pravic in svoboščin ter pravico do odprave posledic njihovega kršenja

USTAVNOSODNO VARSTVO PRAVIC IN SVOBOŠČIN

- praviloma US odloča o ustavni pritožbi le, če je bilo že izčrpano pravno sredstvo

VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC

- neformalni mehanizem varstva človekovih pravic
- izvoli ga državni zbor na predlog predsednika republike, z 2/3 večino vseh poslancev; mandat traja 6 let

MEDNARODNO VARSTVO PRAVIC IN SVOBOŠČIN

DRŽAVNA UREDITEV

POJEM DRŽAVE

- ŠIRŠI POMEN

Celotna družbena skupnost na določenem ozemlju, ki jo ureja državna organizacija (tri temeljne sestavine: ozemlje, prebivalstvo, **državna organizacija**).

- OŽJI POMEN

Državna organizacija, ki organizira življenje in delovanje družbe. Na prisilen način ureja življenje v državi – izvaja državno oblast, mora pa delovati v splošno družbeno korist.

KLASIFIKACIJA DRŽAV

GLEDE NA OBLIKO VLADAVINE (kako je organiziran šef države):

- MONARHIJA – šef države je pravno in politično neodgovoren; funkcija šefa države je dedna in dosmrtna.
- REPUBLIKA – šef države je kazensko, ne pa tudi politično odgovoren; izvoljen je za mandatno dobo.

GLEDE NA OBLIKO DRŽAVNE UREDITVE:

- UNITARNA (ENOVITA) – vsa oblast iz enega centra.
- FEDERATIVNA (ZVEZNA) – poleg centralne oblasti še drugi relativno samostojni centri oblasti.

GLEDE NA OBLIKO DRŽAVNE OBLASTI:

- PREDSEDNIŠKI SISTEM – vsi temeljni državni organi so popolnoma enakopravni (kongres, predsednik in vrhovno sodišče – ZDA).
- PARLAMENTARNI SISTEM – odnosi so neodvisni, medsebojno sodelovanje le med zakonodajno in izvršilno oblastjo (Velika Britanija).
- SKUPŠČINSKI SISTEM – vsa oblast v enem organu, izvršilna oblast je podrejena.

NAČELO DELITVE OBLASTI

- **ZAKONODAJNA OBLAST (Državni zbor)**
Funkcija države, v okviru katere državna oblast izdaja zakone. S tem postavlja okvir in meje izvajanju drugih državnih funkcij.
- **IZVRŠILNA OBLAST (Vlada, Predsednik republike)**
Vsebina te funkcije je izvrševanje zakonov.
- **SODNA OBLAST**
Avtoritativno ugotavljanje kršitev pravnih norm in njihovo odpravljanje.

DRŽAVNI ZBOR

Splošno predstavniško telo, ki predstavlja vse ljudstvo in temelji na načelu ljudske suverenosti. Je nosilec zakonodajne veje oblasti.

- 90 poslancev
- mandat 4 leta
- imuniteta
- nezdružljivost funkcij

Njegove funkcije:

- zakonodajna (sprejema spremembe ustave, zakone in druge splošne pravne akte, ratificira mednarodne pogodbe, razpiše referendum...)
- volilna (imenuje predsednika vlade in ministre, sodnike...)
- nadzorna (parlamentarna preiskava, odloča o zaupnici/nezauptnici vladi)

DRŽAVNI SVET

- odsev družbene strukturiranosti in interesov različnih družbenih skupin
- zastopstvo nosilcev socialnih, gospodarskih, poklicnih in lokalnih interesov
- 40 članov
- mandat 5 let (kontinuirano delovanje DZ in DS)
- posredne volitve
- funkcija ni profesionalna
- imuniteta

DRŽAVNI SVET

Nima pristojnosti, na podlagi katerih bi sam sprejemal odločitve.

Izvršuje jih v razmerju do državnega zbora:

- predlaga sprejem zakonov
- daje mnenje DZ o zadevah iz svoje pristojnosti
- zahteva, da DZ pred razglasitvijo zakona o njem še enkrat odloča (odložilni veto)
- zahteva razpis referendumu
- zahteva parlamentarno preiskavo.

V razmerju DZ – DS ima DZ bistveno močnejši položaj.

REFERENDUM

- najpomembnejša oblika neposredne demokracije
- neposredno odločanje o posamičnem pravnem aktu (npr. zakonu, občinskem odloku) ali o drugem vprašanju, ki je pomembno za družbo

Zakonodajni referendum razpiše državni zbor na zahtevo najmanj 40 tisoč volivcev.

Ustava določa 4 skupine zakonov, glede katerih ni dopustno razpisati referenduma.

Zakon je na referendumu zavržen, če proti njemu glasuje večina volivcev, ki so veljavno glasovali, pod pogojem, da proti zakonu glasuje najmanj petina vseh volivcev.

PRESEDNIK REPUBLIKE

- šef države
- organ izvršilne oblasti
- predstavlja Republiko Slovenijo
- izvoljen je na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah
- izvoljen je z absolutno večino (predviden tudi drugi krog volitev)
- mandat 5 let (največ dvakrat zapored)
- slovenski državljan
- pravno odgovoren

PRESEDNIK REPUBLIKE

Pristojnosti PR določa 107. člen ustave:

- razpisuje volitve v državni zbor
- razglaša zakone
- imenuje nekatere državne funkcionarje
- postavlja in odpoklicuje veleposlanike in poslanike
- izdaja listine o ratifikaciji
- odloča o pomilostitvah
- podeljuje odlikovanja in častne naslove
- na zahtevo DZ mora izreči mnenje o posameznem vprašanju
- zaradi izrednega stanja ali v vojni, ko se DZ ne more sestati, lahko na predlog vlade izdaja uredbe z zakonsko močjo.

VLADA

- glavni nosilec izvršilne oblasti v parlamentarnem sistemu, obenem pa najvišji organ državne uprave
- sestavljajo jo predsednik vlade in ministri
- šef države podeli mandat za sestavo vlade vodji tiste politične stranke, ki je na parlamentarnih volitvah dobila večino glasov oz. vodji ene od strank, ki tvorijo strankarsko koalicijo z večino v parlamentu
- predsednika vlade volijo poslanci državnega zbora z absolutno večino
- izvoljeni predsednik vlade predlaga ministre, imenuje in razrešuje pa jih državni zbor

VLADA

ODGOVORNOST VLADE – vlada ne more delovati, če nima podpore v državnem zboru, ki mu je tudi odgovorna za svoje delo.

- **nezaupnica vladi** – na predlog najmanj 10 poslancev, izvoli se novega predsednika vlade
- **zaupnica vladi** – glasovanje sproži predsednik vlade, da preveri, ali vlada še uživa zaupanje parlamenta
- **interpelacija** – na predlog 10 poslancev, lahko se veže na delo vlade ali posameznega ministra
- **ustavna obtožba predsednika vlade ali ministrov** – državni zbor PV ali ministra pred ustavnim sodiščem obtoži kršitve ustave ali zakona pri opravljanju njihovih funkcij

VLADA

FUNKCIJE VLADE

- **POLITIČNA IZVRŠILNA FUNKCIJA**
Predlaga parlamentarno politiko, predlaga v sprejetje zakone in druga akte (zakonodajna iniciativa), skrbi za njihovo uresničevanje.
- **IZVRŠILNA UPRAVNA FUNKCIJA**
Deluje kot vrh državne uprave, usmerja in nadzoruje delovanje državnih organov.

SODSTVO

Sodna funkcija – v konkretnem primeru kršitve nekega predpisa sodišče določi, kateri predpis velja za ta primer, primerja se dejansko stanje s pravnim predpisom.

- razsoja v sporih
- ko državna oblast posega v najpomembnejše interese posameznika, ter v njegove pravice in svoboščine
- sodnike voli državni zbor
- sodniki so neodvisni, vezani na ustavo in zakone
- njihova funkcija je trajna – pomembno za neodvisnost sodišča
- nezdružljivost sodniške funkcije s funkcijami v drugih državnih organih
- imuniteta

SODSTVO

VRSTE SODIŠČ

- SODIŠČA SPLOŠNE PRISTOJNOSTI
 - okrajna sodišča
 - okrožna sodišča
 - višja sodišča
 - vrhovno sodišče RS
- SPECIALIZIRANA SODIŠČA
 - delovna in socialna sodišča
 - upravno sodišče

SODSTVO

Pravosodje, vendar ne sodna veja oblasti:

- državno tožilstvo (kazenski pregon v imenu države)
- odvetništvo (poklicno strokovno zastopanje pred sodišči)
- notariat (javna služba, sestavljanje verodostojnih listin o pravnih poslih)

USTAVNO SODIŠČE

- sodna kontrola ustavnosti in zakonitosti predpisov
- ustavno sodišče je samostojen in neodvisen organ v razmerju do drugih državnih organov
- je najvišji organ sodne oblasti za varstvo ustavnosti in zakonitosti ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin
- odloča o medsebojni skladnosti pravnih aktov, ustavnih pritožbah zaradi kršitev ČPTS s posamičnimi akti, nekaterih kompetenčnih sporih, protiustavnosti aktov in delovanja političnih strank idr.
- sestava in volitve: 9 sodnikov, predlaga jih predsednik republike, izvoli pa državni zbor z večino glasov vseh poslancev
- mandat traja 9 let brez možnosti ponovne izvolitve
- izmed sebe vsaka 3 leta volijo predsednika

LOKALNA SAMOUPRAVA

Upravljanje z lokalnimi zadevami v lokalnih skupnosti.

- OBČINA
 - temeljna lokalna samoupravna skupnost
 - naselje ali več naselij s skupnimi potrebami in interesi prebivalcev
 - ustanovi se z zakonom po prej opravljenem referendumu
 - lahko opravlja naloge iz državne pristojnosti
- POKRAJINE
 - ni urejeno na zakonski ravni

JAVNE FINANCE

Ustava ureja temeljna vprašanja načinov in virov pridobivanja finančnih sredstev za uresničevanje državnih in lokalnih funkcij, nadzora nad uporabo teh sredstev ter nekatera monetarna vprašanja.

Proračun – vsi prihodki in izdatki države ter lokalnih skupnosti morajo biti zajeti v njihovih proračunih.

Načelo uravnovešenja javnih financ = zlato pravilo.

Računsko sodišče – najvišji organ kontrole državnih računov. Člane RS imenuje državni zbor.

Centralna banka – samostojna, odgovorna neposredno DZ. Guvernerja centralne banke imenuje DZ.

SPREMEMBA USTAVE

Kot temeljni in hkrati najvišji pravni akt mora biti ustava bistveno trajnejša kot zakoni in drugi pravni akti.

Ustavodajalec si prizadeva čim bolj zavarovati norme pred pogostim spreminjanjem.

- PREDLOG
 - 20 poslancev DZ, vlada, najmanj 30 tisoč volivcev
 - odloči državni zbor z 2/3 večino navzočih poslancev

- POTRDITEV SPREMEMBE USTAVE NA REFERENDUMU
 - predlog najmanj 30 tisoč volivcev
 - sprememba je sprejeta, če zanjo glasuje večina volivcev, ki so glasovali, pod pogojem, da se je glasovanja udeležila polovica vseh volivcev

HVALA ZA
POZORNOST

VPRAŠANJA:
KATARINA.KAC@NUK.UNI-LJ.SI

